

Петар Матовић

КАО ДА ЈЕ БИЛО НЕКАД

Бежао сам од овог *песниковој* избора. Време које сам планирао, тако драгоцено и ретко, трошио сам на преслушавање песама, искрслих духова: овог пута слушао сам их другачије, извлачећи поједине инструменте (попут Маргитиних клавијатура). Не памтим када сам био толико сам са музиком *Екајшерине Велике* као сада. Једноставно, то ми је донело већу радост него пребирање по властитим рукописима. Сопствене прошлости, чак и кад је блиска, увек сам желео да се *ошарасим*. А она је остајала, ригидна, као круто бремене захтева и обећања.

А давно сам разумео: када се чинеле, без шаке бубњара, умире, и престане сваки тон, добра песма пређе у атмосферу, емоцију коју бих призивао увек у посебним моментима, кризним или еуфоричним, држећи се за њу попут инвалида за штаке.

Последњу књигу сам уобличио на дасци за пеглање, између испегланих и неиспегланих пелена. Тада сам био јако срећан јер сам делао, и не осећајући екстремност ситуације. Сада је та сцена добродошла тек за мистификацију. То је разлог што песницима не верујем, нити би њихови искази требало да аболирају критичаре од помног читања.

А у поезији бих – целину! У збиркама све песме имају аутономију јер се на нивоу циклуса обрађује по један битан сегмент живота јунака, пошто ме интересује шта би му било заиста само иманентно, а шта продуковано интеракцијом са спољним светом (технологијом, архитектуром, идеологијом, економијом итд.). Дакле, и топлину и иронију. И рефлексiju. Јер не верујем у лаке читалачке поене.

Све песме, осим прве у *Коферима Цима Цармуша*, настале су по туђим *дојодовишћинама*, али емоције јесу ауторске. Приче других су дакле завредиле пажњу не толико по самој ситуацији, већ атмосфери. Моје је било да покушам да их, крајње нескромно, иживим. Можда за друге?

* * *

(УЗ ПЕСМУ „НЕЋУ О АУШВИЦУ”)

Био сам у Кракову, на Флорјанској, улици увек закрченој туристима. Ово је висило на неком зиду, као и гомила других реклама за туристичке обиласке:

*Пусти нека те обузме, понесе, театрално је раширио руке незнајно
подијавши браду, мораш да му се преуситиш. Не фотграфиши, нека
те додирне!*

Тако ме је пријатељ, искусни туристички водич, припремао за посету Аушвицу. Био је леп дан, недељу или две пре мог одласка за Пољску на полугодишњу стипендију, седели смо у башти кафеа окружени

богатим грмовима црвених ружа. Детаљно је препричавао шта је видео, показивао ми успут *селфије*.

Ја моју јер сам био многа љућа, а ти си тек њочешник – рекао је правдајући се, славодобитно ипак.

*

Мини бусеви туристичке агенције чекају испред комплекса, возачи пуше цигарете и бучни су док необавезно разговарају; ужасно је вруће на почетку септембра, ваздух тежак, спаран. Гавран на дрвеном стубу улаза у Биркенау се не помера; не узбуњује га механички звук фотоапарата, а ни наша врева. Изгледа да је било лакше навићи се на туристе, него одвићи се од логора. Људи излазе без освртања, лако говоре о свакодневним стварима. *It was fun*, закључује двадесетогодишња студенткиња из Америке, лепушкаста, подбула од прошлоноћне журке. *Концентрациони логор*, толико је пута изговорено да се више не примећује ни значење придева, изговора се једноставно, као *месимично до знајно облачно*.

*

То је добар моћив, лалићевски. Пиши о њома! – прокоментарисао је познаник прашину из Биркенауа што је падала са одеће моје драге, која је радила тада као водич у логорском комплексу. Око шест поподне враћала се кући, свлачећи униформу. Земљани прах склизнуо би на под изнајмљене гарсоњере, увек толико да је зашкрипало под нашим корацима. Да бисмо преживели, платили станарину, храну, морали смо у нашем дому поднети извесну количину Аушвица! *Memento homo, quia pulvis es, et in pulverem reverteris!*¹ – узвикнуо бих.

Хеј, није ми до ироније – говорила је уморна и нервозна – *госпа ми је тих њосешилаца. Замисли, данас сам имала америчку њородицу, скуљају сџарбак шоље у сваком граду који њосеће, дошли су радосни с њим на обилазак, смеикали се њоворећи како, њоред Сингапура, Бејрућа, Велинџона, сад имају и Краков.*

---

¹ Спомени се, човече, да си прах, и да ћеш се у прах вратити!

И док сам био на тури, оно што сам видео мешало ми се са свим тим коментарима – како се понашати, како доживљавати (*сици!*), шта обавезно узети у музејској продавници... И физички ми је било мука. Био сам већ обележен тим данас незабилазним маркетиншким печатом, а с друге стране свим оним што је представљало мој *background*: оно из чега сам дошао и што је лично и даље болело – крвави Балкан, мој завичај. Мада, требало је да разумем и шта се деси када се направе музеји, као и да је репетиција зла сасвим могућа, упркос свему. А нисам. Био сам просто ужаснут и ни пред собом нисам могао, а ни хтео више ништа изустити; чему?!

Избрисао сам СМС поруку која ми је стигла неколико дана раније: *Очекујемо њесме од њебе, добар њровог! Срећно!* Одлучио сам, згађен, да не напишем, никад, песму о Аушвицу. И нисам.

ИЗ КАПЕТАНОВОГ ДНЕВНИКА

Сеферису

На кормило ударио талас,
а у потпалубљу зрак сунца
остао као на фотографији.

Капетан у бродски дневник пише:
„Бура је уништила топосе, морнари
попут галебова кричу од глади,
Хомер /бродски пас/ очима светлуца
у спремишту: *сѝрах!* Копно
и сирене не видесмо данима.

Ветар нас је одвукао далеко, на море
незабележено у картама и звездама.
Палуба шкрипи од олује и воде.
Не зна се шта је више поцепано: једра,
или наше душе.

Навигатор Матиос Паскалис кризира:
Одлази на јарбол, међу громове,
и очајава за ружама.

Нестаје мастила. Ово пишем у трену муња.”

ЖУДЕЋИ ЗА ЖЕНСКИМ ПИСМОМ

Покушавам написати песму којом би била задовољна.
Лежи у кревету у тихо осветљаној соби и ја је посматрам
у полусенкама које мењају положај у складу са надимањем завесе.

Мислим о речима које морају бити обле и меке, лакше од хлеба,
а пуније од сапунских мехура да се не би распршиле у трену.
Језик би по њима требало бешумно да клизи.
Као кад сиђем низ благу падину асфалта лером.

У овом часу волео бих да имам снагу женског писма.

Чујем жлезде како пулсирају дубоко скривене у унутрашњост њеног тела.

Она и ја имамо једног анђела (она говори *анжела*), овисника о емоцијама.
Ослушкује у тишини мој крвоток који убрзава струјање да би
написао песму.

И то све у сну.

ДЕПОНИЈА ЕВРОПЕ

I live on the Balkans, говорим туристима из Европске уније,
I write poetry, објашњавам чиме се бавим;
климају главом са одобравањем пензионери
из Фолксвагеновог погона у Волфсбургу:
не сумњам – поезија Балкана је егзотична дестинација
западноевропских туриста.

Ветар диже руб сукње једне преплануле Немице,
даме у годинама са етно ђерданима,
слушам тврде гласове што изговоре имена земаља
чије језике не смем више да разумем:
Montenegro, Croatia, Bosnia und Herzegovina, Serbia.

А приметна је обнова монархије:
у цветању јоргована сербијанских вароши
феудализам неопростиво стиже овог пролећа.

Тешим се како трговина иде,
како иде пиратерија дискова, козметички производи...
У центру овог малог града на југу државе
убеђују ме да је преко границе исток,
а све је у мешању слогова *чајниз, цигањских*
и сербијанских.

Сунце је у лави запада нагло зашло преко моје усне,
гризем је од свраба, скупљам робу,
одлазим са трга не окрећући се... Иза мене
праска, жубори, глагоље странци и домороци.
А има ли решења сем љубави за Балкан,
официјелну депонију Европе.

ГОДИНА ЈЕ 1996.

неки сјај зрачи из тмине не можеш
претпоставити форму само зенице
негде иза свега као да се дешава
златна јесен суво јутро ведрина
која леди звук птице инсекти бубе
живахне не постоје и то је у реду
понекад преводиш низове
стамбених блокова у речи
призоре загушених саобраћајница
у подрхтавања у слике напокон
у снег на телевизору године 1996.
када вејавица не одржава слободне
фреквенције сметови нарастају
на косинама ући ћеш у сан после
поноћи викенда са рестрикцијама
склапајући капке у пламен свеће
у светлост са шумом у блесак
топлине који каже *божеблаги!*
усхићено са наших прозора

СНОВИЛИШТЕ

Ноћи су озвездане једино
електроинсталацијама. Из
спаваћих кавеза стаклених

кула ослушкује се кружење
дренова: потмули хук елиса,
попут зеница црвене се сензори

надзора: *блајослови или клејве?*
Бескрајни низови солитера.
Асфалтна врелина, полусан, трола

трошна; отежани удисаји. *Какви*
мириси су у сну? Лейњих шрава?!
Вулканизерских депонија?!

У одморишту узгоји мишићних
маса. Информације /кајрони под
капцима/ са рубова светова

за поверење, безбедности,
утехе: као булаве, рас-
прскавају се демократије.

I PUT A SPELL ON YOU

за Нину Симоне

33 $\frac{1}{3}$ митских обртаја, лонгплејка
одашиље чини тог вокала, хашиш
увлачи ме у фотељу, ноћ, себе.

Видим тај глас као кору нара,
семенке је цепају набубрелу,
презрелост у контрасту тмини.

Предмети цветају у анимиране
контуре, светлост је мека и тешка,
бол опорно-сладуњав, и може се

искрено завоleti. Ти си стигмата
собе: рубови се пикселизују и круне,
retix простора: та празнина показаше

на крају пуноћу. Исус је највише волео
памук. Слушајући ти глас, могао бих се
само љубављу убити, Нина.

УПОРНА КРЕТАЊА

Немам ништа што би ме покренуло.
Зидни сат пропушта песак између
мојих прстију. Дани се не помичу.

Светлост развучена у линију на поду.
Као успорени соло. Хук белине
зидова, под капцима. Махинално

сегнем за пепељаром крај кревета,
паклицом, упаљачем, прсти хватају
излизано руно тепиха, празнину.

Зазирем од жудње. Седам година
како се не предајем никотину.
Навлачим завесе на прозоре, само

киша, и криви густе димови фабричких
димњака недостају.

СОМОТ И ДИМ

Требало би се умирити.
Опустити се као дувански дим
који споро и непредвидљиво
пугује. Можеш се протегнути
у незнатном додиру по наслону
фотеље, погладити тај сомот и
наставити кретање у сећању
на људску топлину.

Ти ниси соба, ти си више од
загрљаја. Ниси ни дим, већ
његово расплињавање. Увек
силазиш у речи, а ништа се неће
изменити. Свет ће остати да лежи
између нас и ове хартије,
неподељено.

КОРИДОР

Путеви се распростиру као талог у преврнутој шољици
кафе, хаотичне визије. Аутомобили у шпицу: нагло
размножавање пантљичара по цестама: чланак сам
огромног паразита, с уживањем удишем нафтна
испарења: мир после посла, оно у чему бих могао
да заспим сном праведника: *agnus dei*.

Зраке блескају о металик хаубу, ломе се о муњевите бранике. Торзои иза шофершајбни, неуморни портрети из канцеларије, са шалтера /сећање: без разговора, рутински: зглоб, печат – *реџровизор!* Ту их спазим: историја која те на аутопуту престиже, без мигавца.

Какав идиличан приказ: пуши се асфалт, путари у флуоресцентним комбинезонима, друм дрхти од машина у измаглици михољског смога. А страшан је ово коридор – километар сат судбински опомиње на светове у које прелазиш, сад већ искусно попут ходача на жици.

ЗВОН БРЕЗОВ

Д. Драјојевићу

Ноћ је белина и кажем нећу више.
Комарац ми фантомски кида бубну опну:
август је и немам куд осим овим графемама
до макија далматинског приобаља. Ту се растури
на ситне мушице и посне цветове. И опет све
проври од зујања.

А током зиме ништа друго нисам умео бити
до ли теретни вагон на климавим колосецима
подуралских области. Слушао муцаво клопарање
сопствених точкава, неправилни рад ваздушних
кочница и мамурно хркање возопратних
руских клошара.

Био сам и зрак који прободе непостојећу масу
унутрашњости, али ничија стигмата. Пратиле су ме
непрегледне шуме, слушао како *бресе, вишке,*
без војке, звоне.

У себи могу додирнути све, споља ништа.
Ђаволи из неке моје дубине пакосно искрено
шапућу: *Следе ти нова расијања, она ће те*
сажимати. Хеклани рељеф столњака оставља
црвене бразде Марса на мојим лактовима.
Ноћ је белина и проклетиња и кажем нећу више.

ГРОМОВИШТЕ

Асфалтном траком улице ивица телевизијске слике
избијена је, сада су то помешане димензије. Полен
силицијума концентрише енергију. Свет долази

из утичнице. Само тај звук као срца у грудном кошу
атлете прави сметње у појави холограмског окружења:
редова шетача, путање дрвореда и ивичњака.

Биосимулације не долазе из лабораторије већ из емоција,
боје пуцају у живцима, импулси су препунили аорте,
тело се преображава у громовиште: распршени као светлост,

трансперсоналност нас сажима. Нежни смо трансмитери,
плутамо у зрацима ласера безбедно као у постељици,
ван фреквенце васељене. Ми смо јерес, и тешимо се тиме.

НЕЋУ О АУШВИЦУ

*Не фотодографиши, саветовали су ме
пред пут, њусиши нека те обузме,
донесе.*

Молитвени шалови висили су
у витринама, нестварни
без покрета.

*Приђи са сипрахоидишовањем,
слушао сам.*

It was fun, рекла је студенткиња
из Америке на изласку док се
објектив увлачио у тело камере.

Светлост рефлектора цветала је на стаклу:
иза су биле тоне људске косе.

У повратку кући љуби ме *дјевушка*, водич
у комплексу, тада осетим прашину како
силази јој са одеће и коже и преузима наш стан.

*Пиши о шоме, каже познаник, што је
добар моштив.*

Под осветљењем не блеска
ниједна честица, ништа: иза стакленог
фронта гурају се кофери.

Посебни попусти превозника
на повратне карте до Освјенћима.

Планина обуће у вакууму
из једног корака нестала би.
Никада се ти ђонови нису истрошили.

У малом граду нисам имао избора
него читати о Холокаусту.

Сада живим у Кракову, свуда су
сувенири. Нећу о Аушвицу. Када
помислим на завичај, заћутим.

МЕРКАНТИЛНА ХИРУРГИЈА

Зажмирио сам и чекао да ме убију.
Стопала су забољела од хладних плочица.
Док су односили леш, крв се сливала међу
моје ножне прсте.

Операирају мртваца, органи се смрзавају,
елиса се захуктава, *ох!*, летјет ћу преко
оцеана у ручним фрижидерима.

Шкрипа шарки, сијалица ме ошамарила
по капцима, унервозио сам се, војник је
мирно отпухао дим у мој високи тлак.

Колико стаје јетра, срце, посебице залисци,
бубрези – млађи, старији, пушачки-непушачки?
А отпад: кости, вене, утроба, пријева? Могућност
рециклаже? Колико њих ће ме посједовати?!

Библијски сам се тјешо: *Шело се деконструуше,*
йерсејекшнве се умножавају.

СУВЕНИР

3. Хербершу

Тај говор још увек можеш чути код занатлија
пред пензијом са периферије средњоевропских
престоница, и ове старице што продаје цвеће на тргу

у Кракову /мада недостају саговорници који су
нестали у метаморфозама: транзицијама – домовима
за незбринуте – корпорацијама/, туристи га послушкују

панорамски и без значења, узели би га као сувенир,
али шта учинити са говором параболе и солидарности
у витрини? Сада ветар развејава полен из ових круница

а не облачност, пред њом се мисли на јут и судбину
кад се проговори о историји.

САН ДОЛАЗИ СЕКИРАМА

Постаћемо нераздвојни попут
уморног ратника и прогањајућег
сна. Све реке уливају се у исто море,
у струју која односи рибе у поцепане
мреже сиромашних рибара. Балтик је
био туга и неразумна чежња, усољени
бакалар на празничној трпези. Хладноћа
стеже јаче од грудобоље, мраз на окну
говори безобличним линијама о нашим
садашњостима, седативима и немоћи
којој нема краја. Кажем ти, ми смо
бескрајна сложена реченица, односне
клаузе изненађују новим значењима,
прикривеним као иза грудне кости, и звук
не наводи на срце, већ дубину ничим
неиспуњеног простора. Сан долази секирама
да уситни стварност у пиљевину.

ПРЕДАХ

Отварају се врата, и светлост зареже
опустеле предмете. Смркнути мебл
собе примио би ме у благи загрљај
прашине. У камину, буковина пуцала
као прејаки смисао. Топли димови, топли
димови из сећања, нек се припреме
новембар, трома киша и љубави
што се гоје у неочишћеним димњацима.
*Ми смо бол у желуцу, кажем за пустом
трпезом, или њек предах између криза.*
Брезе говоре о жудњи за севером,
умноженим алергенима, то су заставе
никад непрежаљене домовине вољених
болова. Постајемо сребро патинирано
под месечином, негде у позадини
истрајно преде анксиозност, не мачка,
и тишина куца попут инфарктног срца.

АУТО-ПУТ

Ово је наша барка у асфалтном мору,
спокојно једрење. Ноћ долази из брда,
мотор на високим обртајима, слушамо
вибрације као молитву чије речи не
разумемо. *Оглазак је увек нейрекидан,*
мисли се сабијају у длету што трпи ушицу
секире. Унутра нас бубња аритмија
свакодневице. *Знаш ли иједан њрекинућ
суноврај?* Фарови се шире у матицу
светлости, у светларнику нашег дома
и даље цветају Исусове сузе. Тако
додирујемо мир: равномерним током
друма, без страха од судара са венским
резом неба. *Смрћ, њо је када смо
сойсћивена инфузија,* кажеш. Ретровизор
показује заглушујући жагор одблесака,
предајем им се као тишини, као исповести,
као *Кеби.*

ЛАТИЦЕ

Врата, и садашњост одлази као ти
у њеном плачу: у Еуфрат бујају
априлске барице, те сузе су људи
што се гурају у аутобусе, ђаци
који трче преко пружних прелаза,
лишће развејано метлом, никада
кише нису толико трајале у престоници,
уз ветар што дрмуса прозоре, а потоп
долази из тебе, у испране боје
разноликних фасада и украсног биља,
у породична светла удаљених станова,
и не престаје ни у лето, ни у јесен,
ни у тишини.

Врење меланхолије, и светло
повлачи се у загасло плаву, твој
пулс заувек побегао у њом
додирнуте предмете, ти дубоки
ритмови кажу језу на врату, на
накострешеној тканини намештаја,
соба распета безнадежније од Исуса,
и град тече вревом, плутајућим
острвима без сна, пустош стиже
из загушеног саобраћаја, из радости
чиновника на крају радног дана,
стихији обуће по плочницима.

Ваше бујице се не преплављују,
сада то су другачији сливови
што не прате пад географије, слике
сећања остају као вакуум, и
зграде поред којих промичете
постају стално сивило, недодирнуте
сунцем и сенкама. Кроз затворена
врата улази празнина и опомена.
Предмети се муче док ћуте. Откуцаји
шапућу: *чуј орјане, ѿмири се*
са унушрашњосћима – умираће у ѿим
ѿљусковима и коренови, не само
лашнице.

ЗДРАВЉЕ

Само ниски, тужни крајеви града говоре
у зору, у освит кад први приме сунце.
Небодери остају заточени у тмини
због непрестаних сенки. Одлази се
у пословне центре, и опет постоје светла:
фотоћелије расвете не опажају прилазак
обданице, празнични украси горе непуним,
мучним сјајевима. Ово је кошница
где се све одвија по неприметном реду,
нема интима распршених кроз станове –
ни мириса кухиња, ни веша на терасама.
Тек салате у целофанима и корпоративни осмеси.
Тако изгледа здравље.

ДОМ

Ово предграђе је *Bible Belt* и тишина
не умире с јутрима. Са кровова спусти се
праскзорје у росу травњака, светлост
не додирне ничија лица. Електро возила
одлазе из безвучја више класе пут
пословних акваријума. Нема ни уља
процурелог на асфалт, гаражи на њему,
лишћа заковитланог нема.

Та немост дражи више од буке базара
са Оријента. Тако без соли, деликатних
зачина, у артеријама тајно клијају бомбе
високог притиска. То не бележи барометар,
већ сат на руци, заустављен губљењем
пулса. Тај часовник, верни љубимац,
једини пријатељ.

У ПОЉУ ВЕНТРОГЕНЕРАТОРА

Лежао сам у пољу
ветрогенератора, хук елиса
лелујао је решетке од сенки

стубова по мом лицу. Тај звук
био је другачија тишина и немир
је растао као сипљиво дисање
у засаду топола.

Желео сам да се одморим после
посла. Живчани повици шефова и
фискалних каса, синдикално
ућуткивање шиканирања, и даље
избијали су као неплаћени,
прековремени рад – из јетре,
желуца, кроз утрнуло језика и
леве руке, на очне јабучице.

Само мало мира, жудео сам
месецима, и сада, дошавши овде на
дохват сна, осетио: акутни удари
органа експлодирани су на спокој
ненавикнути, попуцали капилари
по целој кожи, пигментација
ширила се у рђу.

Хтео сам да досегнем повратак
обале. И да, након почетне грубости
гла по голим стопалима, у мртвима
нађем успокојавајућу блештавост
белине и стабилни ослонац.

А разазнавао сам, у хуку елиса,
шапат: *Али ниједан новчић немаш
за склајајуће кайке...* Ослепљена
физиологија опраштала се кружећи око
пројектованог пејзажа, сунцем
збуњена, и ретком маховином.

КОХ НЕДЕЉОМ

Неко кува гулаш. Неко пржи
палачинке. Јасно – недеља је.
Шта очекујеш од дана, од ноћи,
од гаврана на семафору код

празне раскрснице? Твој лик
замазује дах по приземним
прозорима, промрзла светлост
тиња у шакама. Испараваш као
тек откувани веш на балконској
жици.

Машине, дабоме, бубњају
прекомерно, скачу штедро
по купатилима. Сурово стиже
децембар у сутон, у неким
домовима цакле се породично
зубне навлаке пред једином
светлошћу телевизора.

Неко се одмара, неко гледа
спортски преглед, неко не чита,
не пише, већ развлачи по тањиру
кох.

ВИТКО ТЕЛО

Прави песници нису више дебели. За доручак
пију смутије, не пуше, трче полумаратоне,
иду на јогу. *Chil* са слушалица искључује их
од станичних чекаоница док пишу, а пишу
са вредим процесором на мудима, без
бола. Прави песници су потентни и више
не варају жене. Жуде за вукојебинама,
каљевом пећи и ергономским столицама.
Не флертују са националистима, рециклирају
отпад, не купују у хипермаркетима. Прави
песници су уверени вегани, варе тек лећа и
зрневља. *Прави песници нису више дебели,*

одјекује ми уморно у сну, док се моје
витко тело провлачи кроз рибарску мрежу,
кроз празну кључаоницу, кроз уши камиле.
Церека се цинично и шапуће ми *шћа* су
јрави песници!